

ZUIVERGANG

*** *introdunctie***

Met dit woord (ont-)vangen we het grote Hebreeuwse zelfstandige naamwoord BeRieJT (בְּרִית), vrijwel altijd vertaald met 'verbond'. In dit begrip klopt het hart van de bijbelse boodschap, allereerst van het TeNaCh, maar ook van het Evangelie. Wie er aan gaat twijfelen (durft te twijfelen) of deze weergave van het Hebreeuwse woord en het daarmee corresponderende Griekse woord wel klopt, haalt heel wat overhoop. Toch is daar van het begin af aan aan getwijfeld, lezer/es! Die twijfel beheerste reeds de Joodse vertalers van voor onze jaartelling, toen zij het Hebreeuwse Oude Testament in het Grieks gingen vertalen en zij hebben daar ook de consequentie uit getrokken door een heel ander Grieks woord te kiezen dan voor de hand gelegen zou hebben. Latere vertalers twijfelden evenzo. Als eerste de degenen die de Griekse bijbel weer in het Latijn vertaalden, maar zij waren in die twijfel reeds veel minder consequent dan de vertalers van de LXX. De latere vertalers maakten natuurlijk wel kennis met hun twijfelende voorgangers, maar lieten daarvan niets merken in hun vertalingen. Sinds de Statenvertalers is de vertaling 'verbond' standaard. En in die vertaling beheerst dit oorspronkelijk Hebreeuwse Oudtestamentische begrip ook de theologie en vooral de dogmatiek, tot die van Karl Barth en Friedrich Marquardt toe. De genoemde algemene en eeuwenlange twijfel kreeg ons natuurlijk ook in de greep. Een lange en gedetailleerde zoektocht naar de betekenis van dit zo essentiële Hebreeuwse woord volgde. De vertaling 'zuivergang' is het resultaat van dit zoeken. Een opvallend resultaat. En wie vanuit de twijfel tot zo'n beslissing meent te kunnen komen, heeft veel uit te leggen. En dat doen we op de volgende bladzijden. Om te voorkomen dat het verslag van ons onderzoek al te ver buiten de maten van dit boek komt, beperken we het aantal tekstcitaten tot het uiterste. De in de vorige besprekingen aangehouden indeling wijzigen we ook. We beginnen nu meteen met

*** *de verantwoording van onze vertaling***

Het bepalen van de juiste betekenis van dit zo belangrijke Hebreeuwse woord is dus moeilijk. Dat blijkt bijvoorbeeld daaruit, dat Ges. Buhl het Hebreeuwse woord BeRieJT (בְּרִית), daar als 'Berith' geschreven, zo vaak onvertaald laat staan bij de bespreking van dit woord.

Via de etymologie is er geen eenduidigheid te verkrijgen. Omdat het voor wie concordant en idiolect probeert te vertalen onontkoombaar is te belissen met welke andere Hebreeuwse woorden het woord BeRieJT etymologisch stamverwant is, vermelden we eerst de verschillende etymologische theoriën om daarin een verantwoorde keuze te kunnen maken

Vervolgens gaan we na welke betekenissen aan dit woord (ofwel de semantiek) volgens de diverse lexica en vertalingen wordt gegeven. Die betekenissen hangen niet in de laatste plaats samen met de werkwoorden waarmee dit woord frequent wordt gecombineerd. Ook hier valt de onzekerheid op. De beslissing die vanuit deze gegevens valt t.a.v. de keuze van een Nederlands woord voor de vertaling van BeRieJT, dient vervolgens toepasbaar te zijn voor de vertaling van alle andere Hebreeuwse woorden, die wij op grond van etymologische gegevens en keuzes en/of onontkoombare klankovereenkomst stamverwant achten.

Dan zijn we de boeken van het Oude en Nieuwe Testament meer dan één keer door gegaan. Verscheidene andere Hebreeuwse woorden hebben we op

overeenkomstige manier onder de loupe moeten nemen.

Ter afsluiting van deze paragraaf zetten we dan alle Hebreeuwse woorden met hun betekenis en vertaling op een rij onder de kop: “de vernederlandsing van het Hebreeuwse woord BeRieJT, van alle daarmee stamverwant geachte Hebreeuwse woorden en van de werkwoorden die met BeRieJT op een voor het Hebreeuws typertende wijze verbonden zijn”

Tenslotte komen dan de paragrafen “gevolgen voor de betekenis, het taalgebruik en de theologie”. Die gevolgen zijn verstrekkend. We kunnen dan ook spreken van een structuurschets voor een nieuwe bijbelse theologie.

*** etymologie en stamverwantschap.**

We volgen hier het artikel van Weinfeld in THAT.

1. BeRieJT als vrouwelijk zelfstandig naamwoord van het werkwoord BÁRÁH I (בָּרָה I). Het wordt omschreven met ‘versterkend of troostend voedsel nemen (in de Qal) of krijgen (in de Hiph’il)’ Het komt vier keer voor¹. KB geeft vier afgeleide woorden aan, waaronder BeRieJT. GB slechts twee en niet het woord BeRieJT.
2. Het woord BeRieJT staat in het Hebreeuws op zichzelf en is etymologisch verwant met het Akkadische woord ‘birit’, dat ‘tussen’ betekent².
3. Of het is verwant het Akkadische woord biritu, dat ‘band’ of ‘keten’ betekent³.
4. BeRieJT als vrouwelijk zelfstandig naamwoord van BÁRÁH II (בָּרָה II). Dit woord komt alleen voor in I Sam.17:8 en I Kon.18:25 en wordt daar met ‘bepalen’ vertaald⁴.

We geven hier de voorkeur aan de stamverwantschap van BeRieJT met het werkwoord BÁRÁH I. Maar wie dat doet, dient dan wel de etymologie en de betekenis van dit werkwoord na te gaan.

Dit werkwoord komt slechts 5 keer voor in TeNaKh. Voor de betekenis zijn we vrijwel aangewezen op de context en op de LXX. Deze vertaalt de Qalvormen in II Sam.12:17, 13:6 en 10 en met (συν-)φαγεῖν / sunphagein = (mee-)eten en de

-
1. Qal: II Sam.12:17; II Sam.13:6,10; Hiph’il: II Sam.3:35 en II Sam.13:5. Het werkwoord wordt in de Qal- vervoeging ook met de Aleph (א) als slotletter geschreven i.p.v. de Hé (ה). GB wijst daarom op de mogelijke verwantschap met zowel BÁRÁA II (בָּרָא II), dat ‘vetmesten’ betekent en alleen voorkomt in I Sam.2:29, als met BÁRÁA I, dat algemeen met ‘scheppen’ vertaald wordt. De etymologie van dit woord is even onzeker. Botterweck in TWAT kiest voor de afleiding van een tweradicalige stam, n.l. BR (בר); ook die komt voor als bijvoeglijk naamwoord. We komen er nog op terug.
 2. Deze theorie heeft M.Noth verdedigd., maar wordt algemeen afgewezen, mede omdat er wanneer BeRieJT met het voorzetsel ‘tussen’ (BéJN / בֵּינַי) gecombineerd wordt -n dat gebeurt nog al eens - twee keer een woord met dezelfde betekenis zou staan. Echter het Hebreeuwse woordje BéJN wordt algemeen afgeleid van het werkwoord BJN (בִּיַן), dat het beste met ‘onderscheiden’ kan worden vertaald. Het hiervan af te leiden voorzetsel betekent dus eigenlijk ‘onderscheidend’ en daarom wordt het in het Hebreeuws ook dubbel geplaatst (vgl SV: tussen de wateren boven het uitspanel en tussen de wateren onder het uitspanel -Gen.1:4). En zo zou er een ‘tussenheid’ te sluiten zijn onderscheidend de één en onderscheidend de ander.
 3. Weinfeld acht deze afleiding de meest waarschijnlijke. Hij verdisconteert echter niet dat de stam van dit Akkadische woord bestaat uit de medeklinkers B J R. Deze drie medeklinkers zijn herkenbaar in een Talmoedisch woord, dat ‘ketting’ kan betekenen. Hij verwijst daarbij naar de Griekse vergelijkbare begrippen, maar die worden nu jhuist door de Joodse vertalers van LXX afgewezen.
 4. Voor deze afleiding pleit E.Kutsch in THaT; ook GB acht deze mogelijk.

Hph'ilvorm in II Sam.3:35 met περιδειπνω perideipnaoo = maaltijd houden⁵ en in II Sam.13:5 met ψωμιζω psomizoo = voeden⁶. Het is echter zeker niet het gewone eten wat hier wordt bedoeld. Het is zelfs de vraag of het bij dit werkwoord in de kern wel om eten gaat, al gaat het in II Sam.17:12 en II Sam.13:5 over brood en in II Sam.13:6 en 10 over koeken. Want in II Sam.13:5 wordt het 'doen eten (de Hiph'ilvorm) van brood (LèChèM)' daarvan beschouwd als het maken("áSáA) van een BeRiJáH, een van dit werkwoord afgeleid zelfstandig naamwoord, dat dan met (troost-)spijze' wordt vertaald (verder alleen nog in vs 7 en 10). BáRáH en "áSáA(=maken) staan hier dus parallel, evenals LèChèM(=brood) en BeRiJáH. Het woord BeRuWT (בְּרוֹת) of BeRóWT (בְּרוֹת) komt voor in Ps.69:22 en wordt daar in de SV vertaald met "tot mijn spijs"⁷ net zoals in de enige andere tekst, in de gruwelijke klacht van Klaagl.4:10⁸.

Uit de context valt de door KB aangenomen basisbetekenis voor BáRáH I dus allerminst af te leiden.

Dat brengt ons er toe om ook naar de context te kijken, waarin het werkwoord BáRáH II voorkomt, en die vinden we alleen in I Sam 17:8. Het wordt algemeen met 'uitzoeken of 'uitzien naar' vertaald⁹. Maar is dat de strekking of gaat het eerder om, zoals GB vermoedt, om 'klaar maken'? Wellicht zelfs om 'afzonderen', dan zou de verwantschap van dit werkwoord met werkwoord BáRàR (בָּרַר) blijken

Vanuit de etymologie komt GB voor BáRáH I tot de betekenis 'immuun zijn voor' of 'genezen'. Bovendien verwijst hij naar een mogelijke verwantschap met het werkwoord BáRàR (בָּרַר) en ook met BáRáA I en II (בָּרָא I en II).

Wie deze woorden nazoekt komt dus voortdurend etymologische verwijzingen tegen naar het Hebreeuwse woord BàR (בָּר).

Wat is de betekenis van dit Hebreeuwse woord? De lexica vermelden in ieder geval vier aparte woorden. Twee daarvan worden genoemd in verband met de stamverwantschap met de reeds genoemde werkwoorden. Ze worden beide beschouwd als afleidingen van het werkwoord BáRàR (בָּרַר).

T.a.v. de etymologie van dit wewerkwoord bestaat grote eenstemmigheid. Dat geldt ook voor de betekenis.

In de Qal betekent het uitscheiden en toetsen;

in de Pi'el reinigen;

in de Niph'al zich reinigen;

in de Hiphil reinigen

en in de Hithpa'eel zich reinigen.

Maar het dient sterk onderscheiden te worden van het grote

-
5. Voor deze afleiding zie KB bij afdeling IV. KB gaat er vanuit dat de betekenis van dit werkwoord te omschrijven is met 'een elkaar verplichtende eetgemeenschap houden' Maar deze betekenis heeft dit werk woord in Te NaKh nergens, zoals Kutsch eterecht opmerkt.
 6. Behalve hier komt dit nog enkele keren voor in de LXX. Net als in het klassieke en in het Koinè-Grieks gaat het om het verbrokkelen van het voedsel terwille van verzwakten. In die betekenis komen we het woord in het NT tegen in Rom.12:20, waar Paulus Spreuken 25:21 citeert, waar het Hebreeuws de Hph'il van אָכַל / AáKàL, het gewone Hebreeuwse woord voor eten heeft en de LXX het gewone Griekse woord voor 'voeden' heeft nl. τρεφω / trephoo.
 7. Hebr. בְּרוֹתִי / BeRóWTieJ. De LXX heeft daar βρομα / Brooma, het gewone woord voor 'spijze'.
 8. SV: De handen der barmhartige (maar hier staat heel treffend het Hebreeuwse woord voor 'moederschoot - zie de bespreking van dit woord hiervoor; eigenlijk staater dus 'moederschotige') vrouwen hebben haar kinderen gekookt; zijn haar **tot spijs** geworden bij de verbeking van de ochter mijns volks.
 9. De LXX vertaalt hier met het werkwoord κἀλεω / kaleoo = roepen.

Hebreeuwse woord voor 'rein zijn' TháHàR (טָהַר). Daarom zou de vertaling '(zich) zuiveren', of beter nog - vanwege de betekenis van de Qal - 'uitzuiveren' de voorkeur verdienen.

En bij die betekenis sluiten ook de reeds genoemde twee afgeleide woorden aan:

Het bijvoegelijk naamwoord BàR (בַּר), dat 'zuiver'¹⁰ betekent en het zelfstandig naamwoord BàR (בַּר), dat met 'graan' vertaald wordt, maar dat eigenlijk het gedorste graan¹¹ is of wel het 'uitgezuiverde'. Daarnaast is er nog

het zelfstandig naamwoord BóWR (בוֹר), dat 'zuiverheid' betekent en twee keer 'zuiveringsmiddel' en dan een naam werd voor zuiveringszout of potas, evenals

het zelfstandig naamwoord BoRieJT (בְּרִית), dat drie keer voorkomt. Tenslotte wordt in de lexica nog een zelfstandig naamwoord BàR (בַּר) genoemd, dat vlak land zou betekenen ofwel open veld (alleen Job.39:4), maar dat een *gerooid veld* aanduidt en qua betekenis dichtbij het werkwoord B́ÁRÁÁ III staat. Het kan dus gaan om het zuiveren van bomen in de drie teksten waarin dit werkwoord voorkomt¹².

Conclusie:

Etymologisch zou BeRieJT, als afleiding van B́ÁRÁH - want I = naar alle waarschijnlijkheid II - het begrip 'zuiver' kunnen bevatten. De uitgang ieJT duidt op een vrouwelijk woord en wijst op een betekenis die met 'het (uit-)zuiveren' omschreven kan worden, of wel op het 'zuiveringsproces'.

Voordat we de betekenis van dit woord vanuit de context van TeNach nazoeken, moeten we nog ingaan op drie mogelijk eveneens stamverwante woorden, die als laatste letter niet Hé (ה) maar de Aleph (א)¹³ hebben.

Eén werkwoord kwam al ter sprake:

B́ÁRÁÁ (בָּרָא), dat in BG en KB als III genoteerd staat.

Het komt met zekerheid alleen voor in Joz.17:15 en 18 en staat in de Pi'el; het wordt met (bomen) rooien vertaald, maar de in de lexica aangegeven verwantschap met B́ÁRàR (zie hierboven) maakt, ook gezien de met de Pi'el verbonden intensivering, de betekenis 'uitzuiveren' zo niet waarschijnlijk dan toch zeer goed verdedigbaar.

Het werkwoord, dat als II genoteerd staat, komt maar één keer voor, n.l. in I Sam 2:29; we citeren deze tekst in verschillende vertalingen:

SV: dat gijlieden u **mest** van het voornaamste van alle spijsoffers van mijn volk Israël?

NBG:en **doet u te goed**¹⁴.....

-
10. Het woord staat in de bekende regel uit Psalm 24:4: SV: wie rein (Hebr. נָקִי / NáQieJ, dat beter met 'straffeloos' vertaald kan worden) is van handen en **zuiver** van hart is.
 11. De betekenis 'graan' is op dezelfde manier gevormd, als het Nederlandse woord 'graan', dat hetzelfde is als 'grein', dat korrel betekent.
 12. Joz.17:15 en 18 en Ez.23:47 (men neem hier echter een spelfout aan). Of het in Ez.21:24 en 25 om dit woord gaat is twijfelachtig.
 13. De verwisselbaarheid van deze twee letters aan het eind van een woord en in de werkwoordsvormen is bij meerdere Hebreeuwse woorden aantoonbaar.
 14. In de vertaling klinkt de, ook in de lexica genoemde, mogelijke verwantschap met B́ÁRÁH I door dat algemeen met 'eten' wordt weergegeven; maar zie hierboven.

ML:..... und **mästet** von dem Besten aller Speisopfer.....
 JKV:**to make yourself fat**.....
 DM.....**pour vous engraisser**.....
 Vg.....ut **comederetis**¹⁵.....
 LXX.....ενευλογεισθαι¹⁶.....
 (eneulogeisthai)

BR:.....daz ihr euch **mästet**.....
 Baader: daz ihr euch **zu schaffen macht**¹⁷.....
 Koster:zodat jullie **wel doorvoed zijn**.....
 Chouraqui.....pour vous **engraisser** de l'entête . . .
 Oussoren.....doordat ge u **vetmest** . . .

Het werkwoord staat in deze tekst in de Hiph'il. Het kent een afgeleid woord: BáRieJA (בָּרִיאַ) ¹⁸: het wordt meestal vertaald met 'gemest' en staat bij dieren. Het gaat om 'vet worden'. Het vet wordt echter als het meest edele en zuivere van het dier (en van de mens) beschouwd en is bij uitstek wat God toekomt op het altaar. Het vet is het 'volzuivere'. BáRáA I is het grote woord, dat algemeen met 'scheppen' wordt vertaald. Ook de etymologie van dit woord is onzeker. Dat de oorspronkelijke betekenis 'scheiden', 'afzonderen' zou kunnen zijn wordt door meerdere onderzoekers aangenomen¹⁹. In dit verband wordt weer op het reeds genoemde woord BàR geweest, dat met BáRàR verwant is. Ook dit woord zou het begrip 'zuiver' weleens kunnen bevatten²⁰.

-
15. = opeten of vreten. Ook hier dus als BáRáH I opgevat.
16. De LXX heeft het hebreeuwse woord בָּרַךְ BáRàK gelezen, dat (in-)zegenen betekent.
17. F Baader leest dus BáRáA I, het grote woord, dat algemeen met 'scheppen' vertaald wordt. Het wordt hierna besproken.
18. In Ez.34:20 lijkt de Aleph weer in een Hé veranderd te zijn.
19. Zie Bernhard in TWAT Band I S.773 bij II.1, die met instemming Botterweck aanhaalt.
20. GB vermeldt in zijn lexicon als vertaling in het Duits consequent: **schaffen** en nooit **schöpfen**. Wie die twee Duitse woorden opzoekt in een Duits - Nederlands woordenboek, treft de volgende omschrijvingen aan (*Van Gelderen, bewerkt door W.H. Wallis, Wolters Noordhof, Groningen, 1970*):
- schaffen: I zwak: werken, bezig zijn; iets klaarspelen
 II sterk (schuf, geschafen): scheppen, maken, in het leven roepen.
- schöpfen: scheppen, putten
 Schöpfer: schepper, schepvat
 schöpferisch: scheppend, creatief
 Schöpfung: schepping
 Geschöpf: schepsel
 geschöpflich: van een schepsel
 geschöpft: geschept (b.v. geschept papier)
- Wie het duitse *schöpfen* vergelijkt met het nederlandse *scheppen*, constateert dezelfde dubbelheid zowel in betekenis als in de vervoegingen (zwak en sterk). Maar het Duits kent naast *schöpfen* ook *schaffen*! En dat woord treffen we zowel bij Luther als bij Buber aan in Genesis 1!
- De vraag die zich ook in het Nederlands opdringt, geldt ook het Duits: wat betekent eigenlijk het nederlandse sterke werkwoord *scheppen* en het duitse zwakke werkwoord *schöpfen*?
- Bij het Duits helpt het daar eveneens sterke werkwoord *schaffen*. Zijn *schaffen* (sterk) en *schöpfen* (zwak) synoniem? En blijven zij niettemin gekoppeld aan *schaffen* (zwak), zoals *schöpfen* zowel *scheppen* als *putten* betekent?
- We mogen er waarschijnlijk van uit gaan dat met name het latijnse *creare* deze beide woorden sterk heeft gekleurd. Wat betekent *creare*? Muller-Renkema (Wolters Noordhof, Groningen 1954) vermeldt: [z. cre-sco (bij cresco staat: verw. m. creo, vgl. Griekse κοροι / koroi en κορη / korè): 1. groeien = ontspruiten, ontstaan; 2. groeien = toenemen]
1. scheppen, voortbrengen, verwekken, het leven schenken;
 2. kiezen, aanstellen als *oorspronkelijke betekenis*!
- Het is de vertaling van een Grieks woord. Maar welk?

We sluiten hier ons onderzoek naar de etymologie van het Hebreeuwse woord BeRieJT De mogelijke c.q. waarschijnlijke stamverwantschappen zijn ook in kaart gebracht.

Waar bent u, lezer/es, nu terecht gekomen? Niet bij éénduidige en algemeen aanvaarde conclusies; in tegendeel: bij vermoedens, waarschijnlijkheden en mogelijkheden.
U bent ook deelgenoot gemaakt van één van de processen waarop vertaalbeslissingen worden voorbereid.
Wie vertaalt, beslist. En er is en wordt beslist. Hoe er beslist is, leest u in de vertaling die u bezit, welke dan ook.
Ook uw conclusie kan, net als de onze, geen andere zijn dan, dat de vertalers met de hierboven uiteengezette en in de lexica opgenomen etymologische gegevens niet of nauwelijks rekening hebben gehouden. Maar wanneer een predikant vanaf de kansel tot u bijvoorbeeld zegt, dat het Hebreeuwse woord voor 'scheppen' eigenlijk 'scheiden' betekent of -voorzichtiger gezegd - de notie 'scheiden' bevat, dan weet u de herkomst daarvan.
Die gegevens wijzen ook op mogelijke/ waarschijnlijke stamverwantschappen. met andere, soms centrale, begrippen.
Voor de manier waarop hier vertaald wordt en psalm 25 vertaald is, is het vaststellen van deze stamverwantschappen belangrijk.
Ook hier geldt: wie vertaalt, beslist - en omgekeerd: wie niet beslissen wil/kan, vertaalt niet zó, maar anders.
*Duidelijk moet voor u nu zijn, dat al deze hier besproken woorden voor Hebreeuws sprekenden en horenden in hoge mate gelijkkluidend zijn. Dat brengt die woorden voor hen in ieder geval dicht bij elkaar. Die associatieve samenhang dient echter gelegitimeerd te worden. Die legitimatie berust op **beslissingen** zowel t.a.v. de etymologie als t.a.v. de stamverwantschap. Die beslissingen worden hier genomen en de verantwoording gegeven. Ook wanneer u die wel vertrouwt, hebt u daar recht op; ook wanneer u die te uitvoerig vindt, dient die u ter beschikking te staan. Er is wel wat mee gemoeid tenslotte, wanneer wat er tussen God en Israël en tussen God en ons allen in Christus Jezus gaande is (beter) **niet** met het begrip 'verbond' kan worden aangeduid, maar met een begrip, waarin in ieder geval de notie 'zuiver' voorkomt, en wanneer wat God doet van den beginne (beter) **niet** met het begrip 'scheppen' kan worden aangeduid, maar met een begrip, waarin óók - zij het op een andere manier - de notie 'zuiver'aanwezig is.*
Voordat we dit vermoeden, deze veronderstelling als een geldige vóóronderstelling beschouwen, gaan we de betekenis na die het woord BeRieJT heeft in de context van de des bterffende zinnen en passages in TeNaKh.

In Genesis 1:1 heeft de LXX εποίησεν / epoiësen en op veel andere plaatsen, waar in het Hebreeuws BáRáA staat. Toch wordt gaandeweg het Griekse κτίζω / ktizoo het centrale begrip. In het N.T. vinden we in Openbaring 10:6 de zo vertrouwde notie uit het Oude Testament (b.v. Psalm 124:8): "..... die de hemel geschapen (ktizoo) heeft en hetgeen daarin is en de aarde en hetgeen daarop is en de zee en hetgeen daarin is."

Wat betekent ktizoo? Volgens LS: *to found, to build, to create, to produce, to bring into being.* Maar dit Griekse begrip beschrijft veeleer een (late) fase van het nadenken over het ontstaan van de dingen en van de wereld, dan dat het gekoppeld kan worden aan het Hebreeuwse BáRáA. In ieder geval komen we dit Hebreeuwse woord niet nader met behulp van deze begripsontwikkeling in het Grieks (en in het Latijn).

*** betekenis en context**

Wanneer we nu nagaan welke betekenis aan het woord Berith wordt gegeven, valt ook hier de onzekerheid op. We vermeldden bijvoorbeeld, dat GB het Hebreeuwse woord zelfs heel vaak onvertaald laat.

Uit de vele studies over dit woord, met name vanaf de 19e eeuw, komt één thema steeds naar voren²¹: "*daß der Begriff 'Bund' dem hebräischen Berit nicht einfach adäquat ist.*"

Velen leggen de nadruk op de **eenzijdigheid**, die kenmerkend is voor het Hebreeuwse Berit. Het zou niet gaan om wederzijdse afspraken of verdragen, niet om een bond van genoten, maar veeleer om een toezegging.

De keuze van de Joodse vertalers van de LXX voor het Griekse διαθηκη / diathèkè bevestigt de reeds genoemde eenzijdigheid, maar biedt weinig hulp om de kernbetekenis van Berit te vinden²².

De keuze in de oudere²³ latijnse vertalingen voor **testamentum** bevestigt wel het - ook in de Griekse vertaling aangebrachte - accent op de eenzijdigheid, maar roept ook weer een heel ander associatieveld op, nl. van **testari**, dat *getuigen* betekent.

De conclusie van Behm (in THWNT) dat het gebruik van het Griekse διαθηκη /diathèkè geheel het oudtestamentische BeRieJT volgt, zonder veel connectie met de functie van dit woord in de Griekse taal, geldt ook voor het Latijnse testamentum. Het Nederlandse woord 'verbond' tast in ieder geval mis.

Om dichter bij de betekenis van dit zo belangrijke Hebreeuwse woord BeRieJT te komen en een Nederlands te vinden voor de vertaling daarvan gaan we de werkwoorden na waarmee dit woord in TeNaCh gecombineerd wordt

De meest voorkomende constructie is die met het Hebreeuwse werkwoord כָּרַת/KaaRaT. Vanwege het belang van dit werkwoord voor onze zoektocht naar een weergave van het Hebreeuwse woord Berit in het Nederlands, geven we hier een overzicht van de betekenissen die de lexica vermelden.

In de Qal betekent het

1. (af-)scheiden: een stuk van een kledingstuk, de voorhuid van het mannelijk lid, het vellen van bomen, figuurlijk: het uitroeien van mensen.
2. in verbinding met BeRieJT: sluiten.

In de Niph'al: omgehouden worden van bomen; uitgeroeid worden; verwijderd worden.

In de Pu'al: afgesneden worden.

in de Hiph'il: uitroeien.

In de Hoph'al: verdelgd worden.

21. E.Kutsch in THAT Band I S.341

22. Liddell and Scott (LS) noteren in hun Greek-English Lexicon bij διαθηκη: "*disposition (of property) by will, testament.*" In het niet-bijbelse Grieks is het een juridische term, die in akten van nalatenschap gebruikt wordt of ook om een b.v. literaire nalatenschap aan te duiden. In latere Griekse vertalingen van het O.T. (Aquila en Theodotion) wordt soms συνθηκη / sunthèkè gekozen, dat in het gewone Grieks *samenstelling van woorden of zinnen* dan wel *samenvatting* betekent (LS).

23. Hieronymus(400 na Chr.) gaat voor 'foedus' of 'pactum' kiezen en bij hem ligt de oorsprong van de vertaling 'verbond' in alle moderne vertalingen.

Er zijn twee afgeleide woorden:

Het substantief כְּרִיתוֹת/KeRieJT_uWT: echtscheiding.

Het substantief כְּרִתוֹת/KeRoeTóWT: behouwen balken.

De betekenis van KÁRàT (כָּרַת) in verbinding met BeRieJT (בְּרִית) zal moeten corresponderen met de betekenis van KÁRàT in het algemeen. De handeling is gericht op het (grondig) verwijderen van allerlei zaken, maar vooral mensen uit de gemeenschap, ook van namen uit een boek, van een land uit de bewoonde wereld, van een teken uit de samenleving, etc.

Slechts één keer wordt bij KÁRàT een mes genoemd, nl. in Exodus 4:25:

SV: Toen nam Zippora een stenen *mes* en besneed de voorhuid haars zoons.

Maar het gebruikelijke Hebreeuwse woord bij deze handeling is MuWL (מול). Het gaat in Exodus 4:25 NIET om de handeling van het snijden, maar om het *verwijderen* van de voorhuid.

Ten aanzien van het Hebreeuwse BeRieJT zijn we dus zeker niet gebonden aan de betekenis van 'snijdend handelen'²⁴.

Er is maar één tekst die dit snijden nauw betreft op het begrip BeRieJT, n.l. Jeremia 34:18, 19. Omdat over de interpretatie van de Hebreeuwse tekst zoveel verschil van mening bestaat, dat dat reeds in de vertaling tot uitdrukking komt, volgen hier vier verschillende vertalingen.

SV: En ik zal de mannen overgeven²⁵ die mijn verbond hebben overtreden²⁶, die niet bevestigd²⁷ hebben de woorden van het verbond, dat zij voor mijn aangezicht gemaakt²⁸ hadden, met het kalf dat zij in tweeën hadden gehouden³⁰ en waren tussen zijn stukken doorgedaan³¹; ja, Ik zal ze overgeven in de hand hunner vijanden en in de hand dergenen die hun ziel zoeken.....

NBG: Ik zal de mannen m a k e n (NáTàN) a l s het kalf.....; Ik zal hen overgeven in de macht van hun vijanden.

BR: Ich gebe die Männer, die meinen Bund überschritten haben, die nicht erstehen liessen die Rede des Bundes, den die geschlossen(KÁRàT) hatten mir vom Antlitz, da sie das Kalb entzwei schlossen (KÁRàT), zwischen seinen Hälften hindurchschritten, die Obern Jehudas die zwischen den Hälften des Kalbs hindurchgeschritten sind, ich gebe sie in die hand ihrer Feinde.....

Als we de interpretaties van Jeremia 34:18-20 nagaan, kunnen we het volgende vaststellen.

24. En daarvan gaan vrijwel alle lexica uit, omdat de interpretatie en dus ook de vertaling van dit werkwoord afhankelijk wordt gemaakt van de interpretatie van BeRieJT met 'verbond', 'bondgenootschap'.

25. Hebr. נָתַן / NáTàN.

26. Hebr. עָבַר / "áBàR = oversteken.

27. Hebr. Hiph'il van קָוַם / QuWM = doen opstaan.

28. Hebr. כָּרַת / KÁRàT !

29. Bij de aantekeningen vermelden zij bij 'met': *Anders: gelijk het kalf.*

Geen van deze mogelijkheden worden door het Hebreeuws aangegeven. Dat laten zij, door cursief te drukken, aan de lezer zien. In de andere vertalingen gaat het dan ook om deze verbinding.

30. Ook KÁRàT !

31. Ook "áBàR !

1. Dat het sluiten van een verbond (KaaRaT B-RieJT) in deze tekst samenvalt met het doorsnijden van het kalf, is hoogstens een interpretatieve conclusie achteraf.
2. Het doorgaan (= "áBàR = oversteken) tussen twee stukken van het kalf, kan evengoed het overtreden(= immers ook "áBàR = oversteken!) van het BeRieJT aanduiden.

Onze conclusie is derhalve dat het bij KáRàT **niet** om het instrumentele **snijden**, maar veeleer om een vaneen scheiden in tweeën gaat.

Zo krijgen we ook zicht op Genesis 15:10, 17. We geven hier de vertaling van Buber-Rosenzweig:

Er hältete sie mitten durch und legte jede Hälfte der zugehörigen gegenüber, das Geflügelte aber hältete er nicht.

Die Sonne war eingegangen, Nachtschwärze war, da: rauchender Ofen Feuerfackel, das zog ("áBàR = oversteken) zwischen diesen stücken durch.

quer

An jenem Tag schloss (KáRàT) ER mit Abram einem Bund (BeRieJT).

Hiermee vervalt elk argument om KáRàT met *snijden* te vertalen³².

Het gaat in dit Hebreeuwse woord niet alleen om de handeling, maar ook om het gevolg van zo'n handeling: het scheiden, uitscheiden in de zin van (zie Van Dale) *naar buiten afscheiden, vochten uitscheiden*, met als vervoegingen *scheidde uit*, en *heeft uitgescheiden* en als zelfstandig naamwoord *uitscheiding*.

We keren terug naar het zo belangrijke Hebreeuwse woord BeRieJT.

Het zo dikwijls met BeRieJ verbonden KáRàT in z'n betekenis van *uitscheiden of afscheiden* maakt voor BeRieJT een betekenis mogelijk, die aansluit bij de eerder bevindingen t.a.v. etymologie en stamverwantschap.

De Hebreeuwse uitgang "ieJT" betekent dat het in BeRieJ niet om een statische, maar om een dynamische zaak gaat: het is een **proces**, een **gang** door de geschiedenis. Zo vonden we voor BeRieJT een nieuw Nederlands woord **ZUIVERGANG**. Dat het een nieuw woord is, is goed, want alleen de teksten van TeNaCh leggen het uit.

KáRàT BeRieJT is dan een betekenisvolle constructie: *een zuivergang uitscheiden*.

Deze combinatie kan worden geconstrueerd met:

"ieM (םע) = mèt (in de zin van 'gelijktijdig met'):

Exodus 24:8:

Eigen vertaling: Zie het bloed van het BeRieJT (zuivergang) dat die-JHWH-van-Israël uitscheidt mèt jullie, bovenop al deze inbrengen.

Ook Deut. 4:23:

Eigen vertaling: houdt 't waar voor jullie, afwendend dat je aan't vergeten bent de zuivergang van die-JHWH-van-Israël de gods van jullie, die hij afscheidt mèt jullie.....s

32. Daarmee vervalt ook de gewoonte om dit woord figuurlijk met 'uitroeien' te vertalen. Deze uiterst gewelddadige sanctie op de schending van een aantal voorschriften verdwijnt daarmee - gelukkig - uit de teNaKh!

AèT (אֶת) = met (in de zin van 'samen met'):

Exodus 24:27

Eigen vertaling:.... Ja, bovenop deze inbrengen scheid ik af een zuivergang met jullie en met Israel.

Le (לִּ) = voor (in de zin van 'ten gunste van'):

Exodus 23:32:

Eigen vertaling: niet uitscheiden voor hen en voor hun goden een zuivergang.

BéJN (בֵּין), meestal met 'tussen' vertaald, hier (letterlijker) met 'onderscheidend';

II Koningen 11:17

Eigen vertaling: En uitgescheiden heeft Jojada en wel de zuivergang onderscheidend die-JHWH-van-Israel en onderscheidend de koning en onderscheidend het volk om te geschieden voor het volk voor die-JHWH-van-Israel onderscheidend de koning en onderscheidend het volk."

BerRieJT wordt ook met andere, minder specifieke werkwoorden geconstrueerd met SieJM (שִׁים) = zetten; NáTàN (נָתַן) = geven; HéQieJM (de hiph'il van קָם) = doen opstaan; NiSh^eBà" (נִשְׁבַּע) = zweren.

*** over 'zuivergang' als nieuw Nederlands woord.**

We dienen nu elk beeld bij: *een verbond sluiten* te vergeten, want we moeten deze twee hebreeuwse woorden aldus interpreteren..... en vertalen:

een zuivergang..... afscheiden

God gaat met mensen een zuivere gang. Dat deed hij met Noach, de aartsvaders en moeders, met Israël in heel de geschiedenis, en met wat in het Nieuwe Testament de 'ecclesia kuriakè' heet.

De Torah en het vleesgeworden Woord zijn de 'neerslag' van die zuivergang. De geboden zijn dus evenzovele kansen om te delen in de zuivergang Gods

de zuivergang gaat alléén van God uit. Hij 'produceert' die zuivergang. Zoals een fresia geur afscheidt, zo scheidt God zijn zuivergang af, waarneembaar in de geschiedenis van Israël, van Jezus de Messias en van de Gemeente die zich naar zijn naam noemt. Dat is Gods geur over de wereld in woorden en daden van mensen.

Wat met 'scheppen' vertaald wordt en alléén slaat op die activiteit, aan God eigen, is verwant (theologisch en inhoudelijk) met dat woord voor zuiver (gang). Daarom vertalen we het met 'volzuiveren'. Zo staat er dan:

"In den beginne volzuivert God de hemelen en het land".

(God maakte die dus gereed voor zijn zuivergang, die hij ten goede van de mensen afscheidt.)

*** de vernederlandsing van de Hebreeuwse woorden die onderling stamverwant zijn via het Hebreeuwse werkwoord BáRàR (בָּרַר).**

Het werkwoord BáRàR (בָּרַר):

Qal: uitzuiveren;
 Niph'al: zich uitzuiveren.
 Hiph'il: doen uitzuiveren.
 Hithpa'el: zich doen uitzuiveren.

De hiervan afgeleide woorden:

Het bijvoegelijk naamwoord BàR (בָּר): gezuiverd.

Het zelfstandig naamwoord BàR (בָּר) het uitgezuiverde (graan of veld).

Het zelfstandig naamwoord BoR (בֹּר): zuiverheid of zuiveringsmiddel.

De 1e nevenvorm van het werkwoord: BáRáH (בָּרַח):

Qal: zich zuiveren.
 Hiph'il: doen zuiveren.

De afgeleide woorden:

Het zelfstandig naamwoord BáRuWT (בָּרוֹת): zuivering (alleen Ps.69:22).

Het zelfstandig naamwoord BeRieJáH (בְּרִיָּה): zuiveringsmiddel.

Het zelfstandig naamwoord BeRieJT (בְּרִית): zuivergang.

De 2e nevenvorm van het werkwoord: BáRáA (בָּרָא):

Qal: zuiver stellen (Gen.1:1, 2:3).
 Niph'al: zuiver gesteld worden (Gen.2:4).
 Pi'el: vervolzuiveren.
 Hiph'il: zuiver gesteld doen zijn.

De afgeleide woorden:

Het zelfstandig naamwoord BiR^eJáH (בְּרִיָּה): zuiver gesteld (dieren of mensen).

Het zelfstandig naamwoord BeRieJáAH (בְּרִיאָה): iets zuiver gestelds.

*** de vernederlandsing van het Hebreeuwse werkwoord KáRàT (כָּרַת) en de afgeleide woorden.**

Qal: afscheiden.
 Niph'al: afgescheiden worden of zich afscheiden.
 Pu'al: afgescheiden zijn.
 Hiph'il: afgescheiden doen zijn.
 Hoph'al: tot afscheiding gebracht worden.

De afgeleide woorden:

Het zelfstandig naamwoord KerieJT^uWT (כְּרִיתוֹת): (echt-)scheiding.

Het zelfstandig naamwoord KeRoeTóWT (כְּרִיתוֹת): scheidbalken.

*** gevolgen voor de betekenis.**

1. van het Hebreeuwse woord BeRieJT (בְּרִית).

De vertaling van dit hebreeuwse woord met het Nederlandse **zuivergang** laat twee aspecten horen ten aanzien van de betekenis.

Het gaat in de eerste plaats om een *proces*, om een voort-gaan; preciezer: een gang door de geschiedenis. Deze gang heeft een duidelijk begin, een start, zowel op een bepaalde DAG als op een bepaalde PLAATS en *kan* dus ook tot een einde komen. Dat hoeft niet, omdat het einde gewoon nog lang niet in zicht is of omdat er nooit een einde *kan* komen.

Het BEGIN van dit bijzondere proces, van deze 'gang' vindt dus plaats met concrete, dan levende mensen, in toen en dáár aanwezige omstandigheden.

Zo'n BeRieJT, zo'n proces blijkt in de bijbel op verschillende tijden, op heel verschillende plaatsen en met heel verschillende mensen te kunnen worden begonnen. Dit proces wordt in de bijbel bijna altijd door die-JHWH-van-Israël (!) in 'gang gezet'. De start van zo'n bijzonder proces vindt steeds zeer nadrukkelijk plaats en nooit ongemerkt. Die start wordt gemarkeerd door bepaalde rituele handelingen, waartoe mensen worden uitgenodigd. Wie zich bij zo'n proces laat betrekken via deze rituelen bij de start, heeft ook deel aan het verloop ervan.

De initiatiefnemer van zo'n proces, waar het om gaat bij het hebreeuwse BeRieJT, komt op die manier ALTIJD meteen vanaf de start in aanraking met 'het andere': de omgeving, c.q. het land, de aarde, het water, etc. of andere levende wezens of - meestal - de mensen. Dat ligt besloten in de aard van dit bijzondere proces, van deze bijzondere gang.

Zo'n proces plaatst iedereen steeds voor keuzes: van helemaal meedoen tot totaal bestrijden. De grenzen daartussen zijn nooit vast te trekken en één mensenleven kan die hele scala meer dan eens doorlopen.

Dit bijzondere proces heeft - en ook dat is in deze vertaling uitgedrukt - een BEPAALD karakter; het is niet waarde - neutraal. Het begrip 'verbond' of 'bond' is dat wel. Het woord *zuiver* karakteriseert dit proces. Het is niet zomaar te karakteriseren als een zuiver proces, een zuivere gang. Het gaat IN dit proces OM het zuivere, om zuiverheid.

Die zuiverheid is tijdens het gehele proces als doel ook in het geding; het is er de inzet van. Het proces is te schenden, het kan zo geschonden, zo aangevallen worden; dat proces kan weliswaar niet afgebroken worden, maar wel drastisch vernieuwd, d.w.z. opnieuw en dus veranderd (om dat eigen karakter nu juist niet kwijt te raken maar vast te houden), opnieuw gestart worden.

Daarom worden de dreigingen telkens ook met name genoemd, herkenbaar gemaakt en tegen gegaan. Dat is b.v. de functie van de geboden, de inzettingen en de stelregelingen. Daaruit wordt ook duidelijk dat het om de zuiverheid van de VERHOUDINGEN gaat, tussen die-JHWH-van-Israël en de mensen, tussen de mensen onderling, tussen de mensen en de dieren, tussen de mensen en de aarde en al wat daarop is en het water en alwat daarin is en de lucht en wat daar zweeft en de helftenhemel. Elke verhouding is haar *geschiedenis*. Een verhouding kent geen patroon, maar kent een verloop.

Zo wordt duidelijk, waarom het hebreeuwse BeRieJT *eenzijdig genoemd wordt*: elk BeRieJT heeft noodzakelijkerwijs een INITIATIEFNEMER.

Betrokkenheid van partners ligt in de aard van dit initiatief, maar noch de start noch de voortgang is ervan afhankelijk. Er is geen sprake van een binding van de partners aan elkaar, maar van een deelname (= verhouding) aan een bepaald proces, waarin

de zuiverheid van de onderlinge verhoudingen in het geding is. De vraag die aan iedere deelname te stellen is - en die elke deelnemer zichzelf dan ook stellen moet - is, of de zuiverheid bij deze of gene deelname in het zicht komt en verschijnt. Of wordt die onzichtbaar en bedorven?

In elke *zuivergang* dient sprake te zijn van *déze* zuiverheid.

Eén van de Hebreeuwse woorden die deze zuiverheid, waarvan in elke *zuivergang* sprake dient te zijn, concreet maakt, is het woord TseDáQáh (צִדְקָה), gerechtigheid. Dat woord wordt niet gebruikt als een norm, maar als een kwalificatie van een situatie waarin mensen ten opzichte van elkaar verkeren resp. van onderlinge verhoudingen. Omdat geboden, stelregelingen, inzetten en dergelijken een BeRieJT, een *zuivergang* bewaken (be-waren = 'waar-houden'), zijn deze geboden nooit als zodanig in absolute zin goed, maar alleen omdat zij - in zoverre zij - de verhoudingen zuiver houden of weer zuiver maken ofwel gerechtigheid bewerkstelligen.

2. van het Hebreeuwse woord KáRàT (כָּרַת)

Zoals we hierboven vaststelden, wordt dit werkwoord in de qal-vorm meestal verbonden met het woord BeRieJT. Beide woorden complementeren elkaar dan. De betrokkenheid van KáRàT en BeRieJT op elkaar is in alle vertalingen en lexica beseft. Vandaar dat we in de Nederlandse vertaling lezen "*een verbond sluiten*".

Hoewel "*sluiten*" niet tot het betekenisveld van het hebreeuwse KáRàT behoort, complementeert het treffend het betekenisveld van het Nederlandse woord "*verbond*": een verbond wordt inderdaad gesloten: er wordt *binnen*-gesloten en *buiten*-gesloten. Hieruit blijkt dat de vertaling van het Hebreeuwse KáRàt de vertaling van het Hebreeuwse BeRieJT moest volgen, hetgeen werd beargumenteerd met de veronderstelling dat ook in het bijbels Hebreeuws en voor de Joodse oren KáRàt zich had aangepast aan het Hebreeuwse BeRieJT en dus zijn eigenlijke betekenis, die vanwege de verhaal context als "*snijden*" werd aangeduid, vrijwel had verloren.

Ons onderzoek naar KáRàt heeft uitgewezen dat er geen reden is om, hoofdzakelijk vanwege het woord BeRieJT, "*snijden*" als kernbetekenis aan te houden. Het Hebreeuwse KáRàt betekent, zoals we zagen: "*afschieden*" en in die betekenis complementeert het het woord "*zuivergang*", de vertaling van BeRieJT.

Afscheiden heeft in verbinding met het woord *zuivergang* de betekenis van "*afzonderen*". De uitdrukking heeft noch in het Hebreeuws noch in het Nederlands betrekking op alleen de START, maar minstens zozeer op het GEHELE PROCES, de gehele "gang" door de geschiedenis heen: er wordt door de "aktie" van het uitscheiden een door zuiverheid gekenmerkte en op zuiverheid gerichte route zichtbaar.

Een en ander moet onzes inziens ook de vertaling van de andere vervoegingsvormen van KáRàt bepalen. In alle teksten waarin dit woord in de niph'altvormen met "uitgerooid worden" wordt vertaald, kan en moet nu "*afgescheiden worden*" of "*zich afscheiden*" worden neergeschreven.

De hiph'ilvorm dient dan vervolgens met "*doen afscheiden*" te worden weergegeven.

We geven enkele tekstvoorbeelden.

Exodus 12:15:

(S.V.): want wie het gedeseemde eet van den eersten dag af tot op den zevenden dag, die ziel zal "afgescheiden worden".

Of (beter?): die ziel zal zich uitscheiden. Deze laatste vertaling/interpretatie 'verlost' ons weer van een onnodige gewelddadigheid.

Dat geldt ook voor Exodus 12:19; Exodus 31:14 (waar het overtreden van de Sabbath wordt genoemd); Leviticus 7:20 e.v. (waar het overtreden van de slacht(offer)wetgeving genoemd wordt.

Deuteronomium 12:20

S.V.): Wanneer de HEERE uw God voor uw aangezicht zal hebben "doen afscheiden"

3. van het Hebreeuwse woord B́ÁRÁA (בָּרָא).

Het Nederlandse begrip "zuiver stellen" kiezen we als vertaling, 'Volzuiveren' als vertaling van het Hebreeuwse B́ÁRÁA zou ook kunnen; dat is gevormd naar analogie van Nederlandse woorden als volstrekken (Van Dale: geheel strekken), volzingen (ten einde toe zingen) en betekent dus: *geheel, ten einde toe zuiveren*. Maar legt de nadruk toch te veel op 'zuiver'.

De kern van het woord is niettemin, conform het Hebreeuws: "zuiver". Dat is volgens Van Dale: "vrij van alles wat er niet bij, aan of in hoort; onvermengd met wat dan ook. "zuiver stellen" is dan: er voor zorgen dat iets niets anders is dan wat het is en ook dient te zijn. Pas zó verschijnen er een helftenhemel en een land, een zee; pas zo verschijnen de dieren in al hun EIGEN-aard-igheden (naar ieders aard!); en op diezelfde zesde dag "heeft zuiver gesteld Gods de roodling in (met) het beeld zijner." Het gaat in dit hebreeuwse woord er niet alleen om dat de ademende en niet ademende dingen "er zijn", maar minstens zo zeer gaat het er om HOE ze er zijn, nl. ZO echt, dat ieder ding is wat het eigenlijk is. En daarom wordt dit Hebreeuwse B́ÁRÁA, dit *zuiver stellen*, telkens bevestigd met die andere woorden: en gezien heeft Gods: ja goed!

In de teksten zoals in Genesis 1 en in Deutero-Jesaja omvat dit zuiver stellen het "zeggen", het "splitsen" (scheiden) en het "maken".

*** gevolgen voor het taalgebruik**

Door al deze beslissingen verandert de taal van de nederlandse bijbel. Het zo essentiële woord "verbond" verdwijnt eruit. Het taalgebruik volgt hierin dus de resultaten van het al decennia lang durende onderzoek naar de betekenis van dit hebreeuwse woord.

Datzelfde geldt voor de nederlandse uitdrukking "een verbond sluiten". Daarmee verdwijnen ook de associaties die dit woord verbond in elke nederlandse context oproept, zoals b.v. verdrag (sluiten), overeenkomst (sluiten), bondgenootschap (aangaan), het (geschreven) contract, de (na te lezen) bepalingen en afspraken met alle problemen t.a.v. interpretatie, datering, geldigheid, etc.

Daarmee worden ook de goede of slechte ervaringen die mensen juist daarmee hebben opgedaan, losgemaakt van dit hebreeuwse woord BeRieJT.

Ook in de bijbelse context van een huwelijk (dat eveneens "gesloten" wordt) treffen we het woord verbond niet meer aan.

In de plaats daarvan - in al die teksten dus, in al die samenhangen - komen we het woord "*zuivergang*" tegen en komen er associaties tot stand met heel andere woorden en situaties en worden er heel andere ervaringen in de herinnering opgeroepen. De associaties betreffen nu de *echtheid* en de *helderheid*. En we zoeken naar ervaringen daarmee opgedaan.

Direct daaraan verbonden komen er via het woord "*....gang*" associaties op met verhalen, geschiedenissen, met perioden (i.p.v. met momenten).

Zo'n *zuivergang* moet inderdaad *afgescheiden* worden en blijven, d.w.z. vrij gemaakt en vrij gehouden van schendingen ofwel (met Hebreeuwse woorden) behoed, "waargehouden". Het *afschieden* van zo'n *zuivergang* is een blijvende opgave, die duurt van jaar tot jaar en van tijd naar tijd.

De taal van de Nederlandse bijbel verandert ook doordat het gewelddadige woord "*uitroeien*" verdwijnt, dat zo dikwijls te vinden is als weergave van de niph'al en de hiph'il van het hebreeuwse woord KÁRÀT.

De vernietiging die iedereen zou treffen die de bepalingen van het verbond overtreedt is NIET legaal. De voltrekking daarvan in heel veel gevallen³³ is geen gehoorzaamheid aan een bevel. Mensen die niet mee willen/kunnen gaan op deze specifieke route (*deze zuivergang*) gaan DUS een andere weg (een andere "neemweg") en scheiden zich af. Maar de terugkeer blijft mogelijk en de (neem-)wegen kruisen elkaar telkens weer. Die "scheidings" blijven huiveringwekkend, maar zijn nooit definitief.

De taal van de Nederlandse bijbel verandert tenslotte doordat het woord "*scheppen*" verdwijnt. Het onderzoek naar de betekenis van het Hebreeuwse woord BÁRÀA heeft uitgewezen dat het hier NIET gaat om een neutraal 'tot stand brengen', 'in het leven roepen', 'creëren'. Het is een *gekwalificeerd* scheppen. Die kwaliteit wordt met het woord '*zuiver*' geconcretiseerd en wordt door de toevoeging 'stellen' gepraktiseerd. En de taal brengt op deze wijze in het gehoor een onlosmakelijke verbinding tot stand tussen die-JHWH-van-Israel en dit '*zuiver stellen*'.

De associatie met de "zuivergang" is even correct als belangrijk. Laten we geen "verbonden meer sluiten", maar samen met wie maar wil "*zuivergangen*" proberen af te scheiden". Laten we horen - dat is: via de taal er opmerkzaam op worden - dat we niet in een geschapen wereld leven, laat staan in een natuur, maar op een *zuiver gestelde aarde* en onder een *zuiver gestelde hemel*.

*** gevolgen voor de theologie**

De hierboven vermelde resultaten van ons onderzoek naar de betekenis van drie Hebreeuwse woorden en de daarop berustende Nederlandse woordkeuze, hebben belangrijke gevolgen voor de theologie van het Oude Testament en die van het Nieuwe Testament. In deze paragraaf tekenen we die schetsenderwijze. De gevolgen voor de dogmatische theologie laten zich raden.

Bij wijze van introductie nemen we hier het volgende verhaal op.

33. Niet in alle gevallen, met name dan niet wanneer de doodstraf door stening vermeld staat.

Een joodse man komt, geheel ontdaan, bij de Rabbi en zegt: "Wat moet ik doen, wat moet ik doen: mijn zoon is Christen geworden!"

De Rabbi antwoordt: "Wat zeg je? Jouw zoon ook al?"

De man schrikt en zegt dan: "Maar wat moeten we dan toch doen?"

De Rabbi antwoordt na een poosje: "Laten we naar God toegaan." Zo bidden zij samen en de Rabbi zegt: "God, jouw Naam zij gezegend! Luister naar ons wanneer wij jou zeggen wat ons is overkomen. De zoon van jouw knecht naast mij is Christen geworden en ook mijn eigen zoon! Wat moeten wij toch doen?"

En de Eeuwige? Hij zwijgt lange tijd en zegt dan langzaam: "Jullie zonen ook al? De mijne ook!"

Nu schrikt de Rabbi en hij zegt: "Maar wat heb jij toen gedaan?" En de Eeuwige antwoordt: "Ik? Ik heb een nieuw testament gemaakt."

Aan het slot van dit verhaal horen we het woord *'testament'*. Door dat woord brengt dit verhaal ons midden in de spanning tussen Joden en Christenen, tussen Oude en Nieuwe Testament, tussen het Hebreeuws en het Grieks/Latijn/Nederlands en confronteert ons met de vraag naar de betekenis van het hebreeuwse BeRieJT. Had dit verhaal kunnen ontstaan wanneer dit Hebreeuwse woord NIET via het Griekse διαθηκη/diathèkè met het latijnse testamentum was vertaald?

De vertalers van de Statenvertaling beseften de dreigende verschuiving en plaatsten in de ondertitel de Nederlandse vertaling *'verbond'* en voerden die vertaling conform de Griekse Oud- en Nieuwtestamentische teksten consequent door. Die consequentie is niet aanwezig in de Latijnse Vulgata, waar *'pactum'* (Genesis 9:9), *'foedus'* (Genesis 15:18; Exodus 24:7) en *'testamentum'* (Mattheus 24:28) elkaar afwisselen.

Ook onze keuze voor het Nederlandse *'zuivergang'* brengt ons midden in die spanningen. Spanningen waardoor de christelijke theologie vanaf het Nieuwe Testament gekenmerkt is.

Voor de theologie van het Oude Testament laten we een aantal centrale teksten horen, waarin het Hebreeuwse woord BeRieJT nu met *zuivergang* vertaald wordt. Deze teksten hebben we hier opnieuw vertaald volgens de resultaten van ons onderzoek naar de betekenis van al He hebreeuwse woorden die in deze teksten voorkomen.

Genesis 21:17:

En Abraham nam schapen en runderen en gaf ze aan Abimelech en die beiden scheidten af een *zuivergang*.

II Kronieken 34:31, 32:

En stand hield de koning op zijn stand en *hij scheidde af de zuivergang* voor de vertegenwoordiging van die-JHWH-van-Israel om te gaan ten westenlate van die-JHWH-van-Israel en om waar te houden de geboden zijner en de verordeningen zijner en de instellingen zijner met al het hart zijner en met al de lichaamziel zijner en om te maken de inbrengen van de *zuivergang*, die geschreven zijn op dit staafboek. (32) En hij deed staan allen die zich bevinden in Jeroeschalaiem en Benjamin, en zij maakten, de zittenden van Jeroeschalaiem, naar de *zuivergang* van Gods, Gods de van hen omvarenden.

I Samuel 18:3

En hij scheidde af, Jonathan, en David een *zuivergang*, bij zijn minnen van hem als

de lichaamziel zijner.

Genesis 6:18:

En ik doe opstaan de *zuivergang* mijner met jou.

Genesis 9:9/11:

En ik, kijk-eens-hier mij, doende opstaan de *zuivergang* mijner met jullie en met het zaad van jullie ten westenlaat van jullie.

(11) En opstaan doe ik de *zuivergang* mijner met jullie en niet aan 't uitgescheiden worden is alle vlees nogmalig vandaan van de vloed en niet aan 't geschieden is nogmalig een vloed om te verderven het land.

Genesis 17:1-14, 21:

En het geschiedde

Abraham een stichtkind van negentig en negen jaar,

en zich zien deed die-JHWH-van-Israel naar Abraham en hij zei tot hem:

Ik overweldigend God, ga voor de vertegenwoordiging mijner en geschied volgaaf.

En ik ben aan 't geven de *zuivergang* mijner onderscheidend mij en onderscheidend jou.

Exodus 34:27:

En toen zei die-JHWH-van-Israel tot Mozes: schrijf voor je de inbrengen deze, ja op de mond van deze inbrengen *scheid ik af* met jou een *zuivergang* en met Israël..

Exodus 34:28:

En hij geschiedde daar mèt die-JHWH-van-Israel veertig dagen en veertig nachten; brood niet eet en water niet drinkt hij, en hij schreef op de bladen de inbrengen van de *zuivergang*, tien inbrengen.

Jeremia 31:31 e.v.:

Kijk-eens-hier dagen die komen, aldus die-JHWH-van-Israel en ik *scheid af* met het huis van JieSCH-Raa'eel en met huis van Juda een nieuwe *zuivergang*.

Niet als de *zuivergang* die ik *afscheid* met de jullie vaders op de dag dat ik mij hard maak bij de hand hunner om te doen uittrekken hen vandaan van het land Egypte, hen die verbreken de *zuivergang* en ik die de eigenaar (Bá"àL) ben bij hen, aldus die-JHWH-van-Israel.

Ja dit de *zuivergang die ik aan 't afscheiden ben* met het huis van Israel westenlaat van deze dagen, aldus die-JHWH-van-Israel; ik geef de uitleg mijner in het hun lijfmidden en op de harten hunner ben ik toch aan 't schrijven en ik geschied voor hen tot god en zij geschieden voor mij tot volk.

Omdat in het woord BeRieJT alle nadruk valt op de zuiverheid in de omgang met God, met elkaar en met alle dingen, zijn de inzettingen, de verordeningen en de geboden GEEN bepalingen of voorwaarden voor een verbond, vastgelegd in een geschreven acte, maar veeleer *beschrijvingen* van wat bij deze "*zuivergang*" hoort. Het is God die deze *zuivergang* gaat ("*uitscheidt*"), maar wel uitdrukkelijk met Israel.

De uitvoerigheid, waarmee in de theologie van het Oude Testament tot dusverre het partnerschap in een bondgenootschap, zoals bedoeld met het Hebreeuwse BeRieJT, dient te worden toegelicht met het oog op het misverstand van gelijkwaardigheid van het aandeel van de deelnemers of leden, is bij de vertaling *zuivergang* overbodig. Ook de blijvende betrokkenheid van de initiatiefnemer van deze *zuivergang* bij het

veelvuldig falen ("ver-waarden") van Israel ligt net als in het Hebreeuwse BeRieJT bij de vertaling zuivergang opgesloten en behoeft niet te worden ingebracht als - in een bondgenootschap onlogische, maar gelukkig van Godswege toch telkens herhaalde - daad van genade - "*genade voor recht*".

De vertaling "*zuivergang*" leidt veel minder tot juridische overwegingen dan de vertaling verbond. Met het begrip verbond zijn in de theologie en van daaruit in de catechese en de prediking vele juridische gedachtengangen verbonden. Die ontwikkeling van vooral juridische beschouwingen is al vroeg herkenbaar, zeker sinds de uitleg van het Hebreeuwse Oude Testament in aanraking kwam met de Hellenistisch-Griekse cultuur.

Daarmee hangt de verschuiving van de betekenis van het Hebreeuwse woord *TORAH* in de richting van het Griekse woord *NOMOS* samen. Via het Latijnse *LEX* werd de vertaling *WET* in het Nederlands vanzelfsprekend.

Ook de vertaling van het Hebreeuwse woord *TORAH* wordt trouwens de laatste decennia voortdurend gecorrigeerd. Het betekent immers veeleer 'uitlegging', '(richting-)aanwijzing'. Vergelijk de vertaling door Buber van Torah met *WEISUNG*. De nadruk ligt zeker niet op de jurisdictie.

Daarentegen nodigt de vertaling van het Hebreeuwse BeRieJT door *zuivergang* veeleer uit tot ethische overwegingen. De *zuivergang*, met de vaders uitgescheiden, richt ook de geschiedenis van de kinderen. Deze zijn niet ingesloten in een juridische formule, maar zijn gevormd door een geschiedenis waarin mensen zich voor de zuiverheid van de verhoudingen gingen inspannen. Om *dé zuiverheid* gaat het in de geboden, maar evenzeer in de tempeldienst. En *déze zuiverheid* is cruciaal (...) in de verhouding tot Diegene die "God voor Israel" wil zijn, opdat "Israel volk voor God" zal zijn.

Ook in het Nieuwe Testament speelt het Hebreeuwse BeRieJT via het door de vertalers van LXX ingevoerde Griekse begrip *διαθήκη*/diathèkè een grote rol.

Hieronder volgen een aantal centrale teksten, waarin we het nederlandse 'verbond' vervangen door '*zuivergang*'. We geven de teksten in de vertaling van het NBG.

Mattheus 26:27,28

En Hij nam een beker, sprak de dankzegging (eucharistèsas) uit en gaf hun die en zei: Drinkt allen daaruit. Want dit is het bloed van mijn *ZUIVERGANG*, dat voor velen vergoten wordt tot vergeving van zonden.

(In de Statenvertaling, die in deze avondmaalsteksten consequent "testament" vertaalt, wordt vanuit Koinè-handschriften naar analogie van de tekst uit Lucas 22 het woord 'nieuw' toegevoegd.)

Lucas 22:20

Evenzo de beker na de maaltijd, zeggende: Deze beker is de nieuwe *ZUIVERGANG* in mijn bloed, die voor u uitgegoten wordt.

I Corinthiërs 11:25 Evenzo ook de beker nadat de maaltijd afgelopen was, en Hij zei: Deze beker is de nieuwe *ZUIVERGANG* in mijn bloed, doet dit tot mijn gedachtenis, want zo dikwijls gij dit brood eet en de beker drinkt, verkondigt gij de dood des Heren totdat Hij komt.

II Corinthiërs 3: die ook ons bekwaam heeft gemaakt om dienaren te zijn van een nieuwe *ZUIVERGANG* (SV: testamentum), niet der letter, maar des

Geestes.

Handelingen 3:25 (uit de toespraak van Petrus in de tempel) Gij zijt de zonen van de profeten en van de *ZUIVERGANG*, die God gemaakt³⁴ heeft met uw vaders, toe Hij tot Abraham zeide: En in uw nageslacht zullen alle stammen der aarde gezegend worden.

Hebreeën 8:6

Nu echter heeft Hij een zoveel verhevener dienst verkregen, als Hij de middelaar (mesithj/mesitès) is van een betere *ZUIVERGANG*, waarvan de rechtskracht berust (νεμοθετεω / nemotheteoo (perf.pass.) = wettelijk vaststellen) op betere beloften.

Hebreeën 9:15

nu Hij de dood had ondergaan om te bevrijden van de overtredingen van de eerste *ZUIVERGANG*, de geroepenen de belofte der eeuwige erfenis ontvangen zouden.

Hebreeën 9:16v

Want waar een testament is, moet noodzakelijk van de dood van de erflater melding worden gemaakt; (17) een testament toch wordt alleen van kracht indien er iemand gestorven is, daar het nog geen gevolg heeft, zolang de erflater leeft³⁵.

Romeinen 11:26v

..... en aldus zal geheel Israel behouden worden, gelijk geschreven staat: De Verlosser zal uit Sion komen, Hij zal de goddeloosheden van Jakob afwenden.

34. Grieks:διεθετω / dietheotoo: als een vaste constructie met διαθηκη / diathèkè zou dus naar analogie van de constructie in het Hebreeuws met KÁRÀT de veraling 'uitgeschieden heeft' te overwegen zijn.

35. N.B. In tegenstelling tot de Statenvertaling, die, behalve in Hebreeën 9:4 bij de uitdrukking 'ark des verbonds', overal 'testament' vertaalt overeenkomstig de Vulgata, wijzigen vele andere vertalingen de weergave van het Griekse diathèkè bij dit vers van 'verbond' in 'testament'. Deze wijziging berust op de interpretatie van deze pericope dat de schrijver hier gebruik zou maken van de eigenlijke betekenis van het Griekse woord en deze daarmee zou aanbrengen in het Hebreeuws B-RieJT.

Toch is het de vraag of de aard van het betoog in Hebreeën 9 door deze juridische interpretatie wel recht wordt gedaan. In meerdere teksten worden wij immers MEDE-erfgenamen met Christus genoemd. Jezus is als OPGESTANE juist niet dood! Juist in die Griekse vertaling is Jezus GEEN 'erflater'. Zijn dood heeft geen juridische betekenis en verleent geen juridische status aan een erfenis, maar toont de innerlijke waarde van zijn levensgang en de trouw waarmee Hij deed wat Hij zei en zei wat Hij deed. En juist door zijn opstanding geeft Hij ons deel aan zijn zuivergang en bewijst God zijn trouw (betrouwbaarheid).

F.H. Baader probeert in zijn vertaling (Schömborg 1993) de eenheid van deze pericope te bewaren, weliswaar vanuit het begrip verbond. Hieronder volgt deze Duitse vertaling:

Denn wo **ein Bund ist, ist Notwendigkeit, dass der Tod des ihn Gebündethabenden erbracht ist.**

(17) Denn **ein Bund ist aufgrund von** Erstorbenen bestätigt, weil er dann nicht stark ist, solange der **ihn Gebündethabende** lebt.

De Statenvertaling bewaart de eenheid van deze pericope door steeds met 'testament' te vertalen, maar wijst juist daardoor de weg naar een betekenisverschuiving van het Griekse diathèkè.

We geven hier een vertaling van deze twee verzen vanuit de vertaling *ZUIVERGANG*.

Waar immers een zuivergang (is), moet αναγκη/anagkè de dood van de realiseerder (διαθεμενου/diathèmenou) aangebracht worden. Een zuivergang (is) immers bij doden zeker, omdat hij nog niet sterk is wanneer de realiseerder leeft.

En dit is mijn *ZUIVERGANG* met hen, wanneer ik hun zonden wegneem³⁶.
Efesiërs 2:12v

..... dat gij te dien tijde zonder Christus waart, uitgesloten van het burgerrecht (SV: burgerschap³⁷; Grieks: politeia/politeia) aan de *ZUIVERGANGEN* van de belofte, zonder hoop en zonder god in de wereld.

(13) Maar thans in christus Jezus zijt gij, die eertijds veraf waart, dichtbij gekomen door het bloed van Christus.

Uit deze teksten blijkt, dat het begrip diathèkè en het begrip BeRieJT) niet gebruikt worden om een bondgenootschap van mensen aan te duiden, maar om een levensgang, een geschiedenis met mensen te kwalificeren.

Voor de beschrijving van de - door deze *ZUIVERGANGEN* bewerkte - samenhang tussen mensen worden andere woorden gebruikt, zoals b.v. het Griekse ecclesia ('geroepenschap'), koinonia (gemeenschap), oikodomè ('huisgebouw'), sooma (lichaam).

De doop is het 'symbool' waardoor wij deel hebben aan het lichaam³⁸ van Christus en toont dus de kern van deze '*zuivergang*', die Jezus Christus is aangegaan (heeft '*uitgescheiden*'), nl. ondergaan aan het kwaad en opstanding ten leven.

De doop is dus geen 'bewijs van lidmaatschap' dat eventueel ingeleverd kan worden. Dat heeft de kerk al vroeg begrepen, toen zij bepaalde dat herdoop bij herintreding na afvalligheid niet aan de orde was.

De verbinding die Paulus (eenmalig³⁹) legt met de besnijdenis, is vanuit Paulus' vertrouwde met het Hebreeuwse BeRieJT op te vatten als een analogie die betrekking heeft op deze '*zuivergang*'. Zo wordt de interpretatie voorkomen dat de doop in de plaats van de besnijdenis⁴⁰ zou komen

In het hebreeuwse Oude Testament is het werkwoord KÁRÀT constructief nauw verbonden met BeRieJT.

De vertaling van dit werkwoord met '*afschieden*' heeft eveneens gevolgen voor de theologie van het Oude Testament.

Dat wordt vooral duidelijk als we de teksten nagaan die bij Gesenius Buhl bij de Niph'al onder nr. 2 vermeld staan. GB vermeldt daar in de eerste plaats de vaste uitdrukking (Formel): "*die ziel zal uit haar volken uitgeroeid worden*" (Genesis 17:14, SV).

Deze woorden worden vermeld wanneer de besnijdenis nagelaten wordt. Nergens verder worden andere (straf-)maatregelen genoemd bij het nalaten van de besnijdenis. Wanneer we hier lezen: 'die ziel zal uit haar volken worden afgescheiden', voorkomen we het vermoeden dat het om een vorm van terechtstelling zou gaan.

Datzelfde geldt wanneer deze uitdrukking gebruikt wordt bij:

* geen Pesach houden (Numeri 9:13)

36. N.B. het eerste deel van deze zin is het eerste zinsdeel van Jeremia 31:33 en het tweede deel is het laatste zinsdeel van Jeremia 31:34

37. In het Griekse woord gaat het allereerst om een plaats in de gemeenschap en niet om juridische rechten.

38. I Cor.12:13.

39. Col.2:9-13.

40. Zie het oude doopformulier: "Daarom heeft God voormaals bevolen hen te besnijden...Dewijl dan nu de doop in de plaats van de besnijdenis is gekomen....."

- * het eten van zuurdesem op Pesach (Exodus 12:15, 19)
- * het eten van onrein vlees bij het slachten (offeren) (Leviticus 7:20)
- * het eten van vet van het vuuroffer (Leviticus 7:15)
- * het eten van bloed (Leviticus 7:27, 17:10, 14)
- * het na drie dagen nog eten van slacht(offere-)vlees (Leviticus 19:8)
- * het slachten van vlees zonder offergave te brengen (Leviticus 17:4, 9)
- * het aanraken van gestorvenen zonder zich daarna te ontzondigen (Numeri 19:13, 20)
- * God naderen in onreinheid (Leviticus 22:3)
- * misbruik van de heilige zalfolie (Exodus 30:33)
- * misbruik van reukwerk (Exodus 30:38)
- * bij het verachten van de DÁBÁR van JHWH (Numeri 15:31)

De genoemde zegswijze wordt ook gebruikt:

- * bij het overtreden van het sabbatsgebod (Exodus 31:14); daarbij wordt wèl de doodstraf door steniging met zoveel woorden genoemd (Exodus 35:2; Numeri 15:32-35)
- * bij seksuele schaamteloosheid (Leviticus 18:19). Ook daarbij wordt later in Leviticus 20 de doodstraf (door verbranding) genoemd
- * bij het slachten van kinderen voor de Moloch (Leviticus 20:3); ook hier wordt de doodstraf expliciet genoemd (Leviticus 20:4)
- * bij het raadplegen van geesten of doden (Leviticus 20:6); ook hier wordt de doodstraf (door steniging) vermeld (Leviticus 20:27)

Het is belangrijk bij de eerste reeks de suggestie van een doodstraf te vermijden, overeenkomstig de betekenis van KÁRÀT. Dat dit woord die scherpe betekenis niet heeft, wordt ook bevestigd in een reeks van andere teksten waarin het in de Niph'alvorm voorkomt.

De indruk van veelvuldig dreigen met en uitvoeren van de doodstraf, die met name deze thorateksten steeds hebben gewekt, berust dus in een groot aantal gevallen op een overtrokken harde interpretatie van het begrip KÁRÀT. Ook waar liberalere opvattingen theologisch - terecht - veld hebben gewonnen, blijft deze harde interpretatie de voorstanders ervan in een groot aantal gevallen ten onrecht aanvallen. Het gaat in al die gevallen om '*uitgescheiden*' worden' - of wellicht correcter, vanwege de aard van de niph'al: *ZICHZELF uitscheiden* of: die ziel scheidt zich uit, nl. door zo'n gedrag.

Ter bevestiging nog een aantal tekstvoorbeelden, waarin KÁRÀT in de Niph'alvorm wordt gebruikt.

Jozua 3:13,16

Het water (dat naar de zoutzee stroomt) zal zich *afschieden*; het water dat van boven komt zal als een dam blijven staan

Jesaja 11:13

..... en zij die Juda benauwen zullen zich *afschieden*

II Samuel 3:19

..... mag zich niet in het huis van Joab *afschieden* wie een vloeiing heeft, melaats is, op een stok moet steunen, door het zwaard valt of gebrek aan brood heeft

I Koningen 2:4

..... dan zal zich voor u niet iemand afscheiden vandaan van de troon van Israel⁴¹

Tenslotte dienen we ook het gebruik van de Hiph'ilvorm na te gaan.
De betekenis 'doen afscheiden' treffen we in de volgende teksten aan:

I Koningen 18:4:

Toen Izebel de profeten des Heren *DEED AFSCHEIDEN*, had Obadja honderd profeten genomen en.... verborgen.

Richteren 4:24

..... totdat zij Jabin, de koning van Kanaän hadden *DOEN AFSCHEIDEN*

Jozua 23:4

..... benevens al de volken die ik heb *DOEN AFSCHEIDEN* tot aan de grote zee in het westen

In sommige teksten wordt de aard van dit '*doen afscheiden*' nader aangeduid: met het zwaard of met de dood.

In bepaalde situaties zullen zij die 'deden uitscheiden' uitvoerders hebben gehad, die daaraan eigenmachtig een moordpartij verbonden. KÁRÀT kan daarom niet worden opgenomen in een reeks synoniemen die moorden, vernietigen, doodslaan betekenen. Niet alleen vanwege de theologische implicaties, maar zeker ook daarom, dient men zorgvuldiger te zijn voordat geheel verschillende begrippen als synoniemen worden behandeld en dus vertaald.

Tenslotte komt uit het onderzoek naar de betekenis van het Hebreeuwse BeRieJT voort dat ook het Hebreeuwse woord כָּרָא/BÁRÁA andere associaties gaat oproepen, nl. associaties die evenzeer refereren aan het begrip zuiver. We kozen *ZUIVER STELLEN* en we gaan hier kort de theologische gevolgen van deze keuze na.

Zonder uitzondering is God het onderwerp bij dit werkwoord. En God volzuivert in Genesis 1 de (helften-)hemel, het land en verder in dat hoofdstuk alleen nog de grote zeedieren en de mensen.

In Jesaja 40-55 wordt ook over Gods BÁRÁA gesproken: van hemel en land, maar ook van de sterren, de wind, de dieren, het volk Israel en zelfs van donker en onheil.

Tenslotte wordt in Numeri 16 en Exodus 34 over Gods BÁRÁA van de wonderen en de heilsdaden gesproken.

Door hier *ZUIVER STELLEN* te vertalen wordt bevestigd wat in het theologisch onderzoek reeds is vastgesteld, nl. dat het bij BÁRÁA om een *gekwalificeerd 'scheppen'* gaat, om een *zuiver* scheppen en niet om een neutraal 'tot stand brengen'.

De betekenis *ZUIVER STELLEN* brengt ons echter nog een stap verder. Ligt de nadruk bij 'scheppen' toch nog altijd op het tot stand brengen, zij het dan wel een *z u i v e r* tot stand brengen, bij *ZUIVER STELLEN* ligt de nadruk op het zuivere dat volbracht moet worden.

Door zo te vertalen gaat, wat we het scheppingsverhaal zijn gaan noemen, echt heel anders klinken dan de oude onstaansmythen of de moderne ontstaanstheorieën. We komen via Genesis 1 of Jesaja 40-55 in een andere werkelijkheid terecht dan die

41. N.B. In de laatste twee teksten geldt de betekenis van een dubbele ontkenning: er zal altijd iemand op de troon van Israel zitten.

welke ons door mythen of wetenschapsmodellen wordt aangereikt en verklaard. Leven we dan in twee werkelijkheden? De werkelijkheid van Gods *zuiver stellen* EN in de werkelijkheid van ons gebruiken en onderzoeken? Is Gods *zuiver stellen* niet juist datgene wat ons over ons bestaan alleen maar geopenbaard, geprofeteerd kan worden? Als dat zo is, dan is dat GODS 'inbrengr' DÁBÁR.